

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

Idő

"11"

Személy

Szerző:

Cím:

Pest a tatárjárás előtt

Forrás:

Nagy Budapest

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

131

1912 jun. 26.

Pest a tatárjárás előtt

Dr. Gárdonyi Albert egyetemi c. rk. tanárnak, a székesfőváros nyugalmazott főlevéltárosának »Buda és Pest a tatárjárás előtt« címmel, a »Tallózás Budapest és környéke multjából« sorozat első kötetében megjelent érdekes és adatokban gazdag tanulmányából vesszük a következő részleteket:

Mikor keletkezett Pest

Melich János véleménye szerint, Pest város nevének legrégebb emlékezetét a Névtelen jegyző tartotta fenn, aki tizedik századi eseményekkel kapcsolatosan emlegeti, amiből arra lehet következtetni, hogy ez a település már a tizedik század folyamán »Pest« elnevezés alatt állott fenn. A Névtelen jegyző szövegének helyes értelmezéséből azonban csupán arra szabad következtetni, hogy a Névtelen jegyző korában Pest volt a neve annak a településnek, melynek eredetét a helyi hagyomány a tizedik századra vitte vissza. Maga a Pest elnevezés III. István király 1171. évi oklevelében fordul elő első ízben, ekkor tehát már kétségtelenül fennállott a telep és Pestnek neveztek. A honfoglalás

korában aligha lehetett még számottevő hely, mert különben a Névtelen jegyzőnek avagy forrásának feltétlenül meg kellett volna róla emlékezni ott, ahol a honfoglalóknak a Csepel szigetről a megyeri révhez történt elvonulását leírta. Eszerint ugyanis a Csepel szigetről kiindult fejedelmi sereg Soroksár és a Rákos patak között ütött tábort s mint-hogy ellenséges támadástól nem kellett többé tartania, nyugodtan átkelt a Dunán s az átkelésre felhasználott révet megyeri révnek neveztek el. Ha a sereg Soroksártól a megyeri révhez vonult, akkor Pestet érintenie kellett, ha az már fennállott, s ha a Névtelen jegyző mégsem szól az átvonulással kapcsolatban Pestről, akkor ezt más módon nem lehet megmagyarázni, mint hogy Pest még vagy egyáltalán nem állott fenn, vagy még nem volt számottevő telep. Összhangban látszik lenni ezzel az is, amit a Névtelen jegyző a bolgárok itteni megtelepítéséről mond, mert ez alkalommal sem említ régebbi telepeseket. A Gellért-legendára való hivatkozás sem bizonyítja azt, hogy Pest a tizenegyedik században már fenn-

állott, mert a legenda régebbi szövegében a dunai rév (portus Danubii) a vértanúság színhelye s csupán a későbbi szövegezés tud pesti révről (portus Pest), ez utóbbi szö-

vegezés pedig olyan időből származik, amikor Pest városa már számottevő hely volt s az átkelő helyét róla lehetett elnevezni. A pesti révről elsőnek II. Géza király 1148. évi oklevele emlékezik meg, amikor is az itteni révvámat a budai káptalan kapta meg.

A pesti rév és a pesti vásár

A pesti rév már a római uralom idejében is fennállott, amint erről a belvárosi és tabáni templomok közelében talált római falmaradványok tanuskodnak. Ezek szerint a pesti oldalon nagyobb, a budai oldalon pedig kisebb római erődítmény állott, melyek az itteni dunai átkelés védelmére voltak rendelve. Minthogy a dunáninnyi oldalon ellenséges népek laktak, a dunántúli római telepek biztonsága megkövetelte, hogy az átkelőhely felhasználásával állandóan fenyegető ellenséges támadásról gyorsan értesüljenek. Ezért állítottak megerősített figyelőhelyeket a dunai átkelés mindkét végpontjánál, amelyek rendeltetése egyrészt az óbudai megerősített táborban állomásozó hely-

őség értesítése, másrészt az ellenség meglepetésszerű támadásának megakadályozása volt. E katonai szempontokon kívül azonban gazdasági érdekeket is szolgáltak az erődítmények, mert a dunai átkelőhelyhez megszokott kereskedelmi utak vezettek, az átkelőhely védelme tehát az árucseré előmozdítására szolgált. A római kereskedő ugyanis biztonságban érezte magát a római erőd védelme alatt, az ellenséges területről érkező kereskedő viszont római eredetű árukat szerezhetett itt be. A római erődítmények tehát a kereskedelmi szabadság biztosítását is szolgálták, s ennek hatása alatt az erődök közelében sűrűn látogatott vásárhelyek keletkeztek. Az ilyen átkelőhelyek különben sem képezhetők el állandó telepessé nélkül, mert a kereskedők nem hordhattak magukkal a dunai átkeléshez szükséges eszközöket, azokat a helyszínen kellett találniuk, az átkelés lebonyolításához szükséges munkaerővel egyetemben. A telep felvirágoztatását szolgálta az is, hogy az ilyen átkelőhelyek mellett rendszeren állandó vásárok keletkeztek, amit az is előmozdított, hogy a dunai átkelés nem volt mindig veszélytelen s ezért az átkelőhelyhez érkező kereskedők inkább túladtak az áruikon, semmint magukat és áruikat veszedelemnek tegyék ki. A vásárok fejlődésével a telep is fejlődött, ami az idők folyamán városalapításhoz vezetett.

Kik voltak Pest első telepesei

Amennyiben a Pest elnevezés bolgár-szláv eredetű, a városalapító bolgár kereskedők nem a volgai őshazából, hanem a balkáni új hazából költöztek ide, mert az ósláv nyelvet itt vették fel a bolgárok. Elfogadhatónak látszik a Névtelen jegyző értesülése is, melyet munkájának utolsó szakasza tartott fenn, s amely szerint bolgár földről (de terra Bular) nagyszámú izmaelita költözött az országba, kik többek közt azt a várat kapták a magyar fejedelemtől, amelyet a Névtelen jegyző korában Pestnek neveztek. Elfogadhatónak látszik ez a kétségtelenül a helyi hagyományon nyugvó értesülés már azért is, mert Pest vidéke mezőgazdasági célra egyáltalán nem volt alkalmas s ilyen területeken volt szokás a később beköltözött népeket megtelepíteni, amint ezt a kúnok példájával is igazolhatjuk. Itt csupán az izmaelita elnevezés szorul magyarázatra, mert ez ellentétben látszik lenni a bolgár településsel. Az izmaelita elnevezésről azonban ma már kétségtelennek látszik az a magyarázat, hogy a XI–XIII. századokban keletkezett magyarországi írott emlékek ezeket az elnevezéseket »a magyarországi mohamedán vallású

népek» megjelölésére használták, amint a XVIII. századi »görög« elnevezés is különböző nemzetiségű, de görögkeleti vallású népek megjelölésére szolgált. Ebből következik, hogy az izmaelita elnevezés a Névtelen jegyzőnél mohamedán vallású bolgárokat jelent, vagyis Pest város első telepesei mohamedán vallású bolgárok voltak. Ezek a mohamedán vallású bolgárok még a tizenharmadik század elején is az itteni település számottevő, bár már nem kizárólagos elemei, mert III. Honorius pápa 1218 május 16-án kelt oklevele szerint a Szent Földre induló II. Endre király halála eseteire többek között a pesti szaracénoktól járó jövedelmét kötötte le Jolánta királynénak. Ugy látszik, hogy ezek a mohamedán vallású bolgárok, akik kizárólag kereskedéssel foglalkoztak, jelentős összegeket fizethettek évenként a királyi kincstárba, hogy a királyné özvegye eseteire ezzel a jövedelemmel beérhette.

A pesti nagy érok

A dunabalparti Pestet széles körben árok vette körül, amely azonban aligha lehetett vízárók, mert különben a kereskedelmi utak olyan dunai rév felé irányultak

volna, amelyhez akadálytalanul el lehetett jutni. Ez a várost körülvevő árok római vagy avar eredetű lehetett, amely a későbbi városfal mentén húzódott. Valami későbbi korszakban a dunai áradás aztán valószínűleg medret vágott a város körül, mely sokáig megmaradt. A török-kori térrajzokon ugyanis még mindig árokként van feltüntetve s így látszik a Mikovini 1737-ben készült térképén is. Később mind az 1800-as években, majd az 1898-99-i nagy árvíz után teljesen betörték. Ha ez a vízárók már a tatárjáráskor fennállott volna, akkor nem lett volna szükség arra, hogy új védőműveket emeljenek a tatárok ellen. Kétségtelen tehát, hogy ebben az időpontban csupán a régi árok volt meg, s ennek mentén épült a későbbi városfal.

A pesti domonkosrendi kolostor

Kévéssel a székesfehérvári és esztergomi kolostorok után épült a pesti domonkosrendi kolostor. 1233 február 4-én ugyanis Pesten rendelkezett hasonló nevű fia javára Buzádban, ki kifejezetten a domonkosrend tagjának vallotta magát s priorja peséséjével erősítette meg oklevelét. Az előadottak kétségtelenné teszik, hogy 1233 február 4-én már állott a domonkosok pesti kolostora, mert perjele van és ismer-

jük a kolostor egyik tagját. A pesti kolostor fennállását bizonyítja II. Endre királynak 1233 augusztus 20-án kiadott aranypecsétes oklevele is, melyben arra kötelezte magát az uralkodó, hogy a magyarországi egyházaknak okozott károk jóvátétele fejében kártérítést fog adni s a részletesen megjelölt kártérítés teljesítésére a domonkosok pesti kolostorát jelölte meg. Ebből már nem csupán a kolostor fennállására, hanem egyszerűen arra is következtetni lehet, hogy a pesti kolostort a magyarországi rendtartomány kolostorai sorában előkelő hely illette meg. A pesti kolostor első virágkora azonban nem sokáig tartott, mert az 1241. évi tatárpusztítás áldozatául esett. A tatárjárás egyik krónikása ugyanis azt írja, hogy a Pesten összesereglett nép egyik része a domonkosok kolostorába menekült, a tatárok azonban felgyújtották az épületet s mindannyian nyomorultul ott pusztultak. A krónikás elbeszéléséből arra lehet következtetni, hogy nem sokan menekültek ide, amit az is valószínűvé tesz, hogy a kolostor befogadóképessége nem lehetett nagy. Az azonban kétségtelen, hogy a tatárpusztítást nem élte túl a kolostor, mert az ostromlók a várossal együtt elhamvasztották s ugyanakkor a kolostor lakói is elpusztultak.